

Bùi Đức Hợp

Từ ngày di cư sang Mỹ, tôi có một câu hỏi nhưng chưa tìm ra câu trả lời thỏa đáng. Trước đây, tất cả châu Mỹ là thuộc địa của Pháp, Anh, hoặc Tây Ban Nha, và được độc lập trên dưới 200 năm nay mà tại sao Bắc Mỹ như Hoa Kỳ, Canada, vẫn minh tiến bộ, trong khi đó phần đông các nước Nam Trung Mỹ như Mê, Columbia, Peru v. v. lại nghèo nàn, tụt hậu. Đặc biệt là Columbia (a), một nước đất rộng người thưa với nhiều tài nguyên thiên nhiên. Nhân dịp, Trúc, con tôi, đổi sang dạy học ở Cartagena, Columbia, tôi bèn kết hợp việc đi thăm con, với việc đi để tìm câu giải đáp.

* *

Rời San Jose ngày 15-10-04, tôi và cháu Hằng đáp máy bay của hãng hàng không Delta

đi Atlanta, GA, rồi Bogota, thủ đô của Columbia. Bogota với dân số 7 triệu nằm trên cao nguyên +2600 m, nên thời tiết mát lạnh như Đà Lạt, 14 độ C. Chúng tôi ở lại Thủ Đô 1 ngày để tham quan thành phố.

Trưa hôm sau, máy bay nội địa của hãng Avianca chở chúng tôi đi Cartagena, đồi núi chập chùng hiện ra trong suốt một giờ bay. Hầu hết miền tây bắc Columbia là núi non hiểm trở, còn một nửa nước phía nam là đồng lầy (jungle) thuộc châu thổ sông Amazon. Mặc dầu giờ bay ngắn ngủi, Avianca đã cho hành khách ăn bữa trưa thịnh soạn, có xô số giúp vui; chả bù với Delta, suốt 5 giờ bay từ San Jose đến Atlanta chỉ cho hành khách ăn tới 1 gói pretzels nhỏ xíu, vừa khô vừa mặn. Nếu lần tới phải đi hãng này, tôi sẽ mang theo com nắm muối vừng!

Ngày đầu ở Cartagena, tôi cảm thấy khó chịu vì nhiệt độ lên tới 30 độ, giống như Saigon; sau đó giảm dần xuống 25 độ, lạnh về đêm, nhờ những cơn mưa rào và gió biển.

Cartagena là một bán đảo hình L, nằm trong vịnh Caribbean, với dân số 850,000. Nó là hải cảng lớn nhất của Columbia, đồng thời cũng là thành phố du lịch nổi tiếng nhất của Nam Mỹ. Cartagena gồm 2 khu: khu du lịch và khu phố cổ (Old Town).

Khu du lịch gồm nhiều khách sạn 5 sao, sòng bài, nhà hàng, và những cao ốc từ 20 tầng trở lên, trải dài theo bờ biển Bocagrande, Castillogrande, Laguito, đồ sộ không kém gì Miami. Cả một bãi biển đông

người, nhưng không có lấy một nhà vệ sinh công cộng. Hỏi ra mới biết, nhà vệ sinh công cộng chỉ có tại phi cảng, xa cảng, viện bảo tàng, và các trung tâm thương mại.

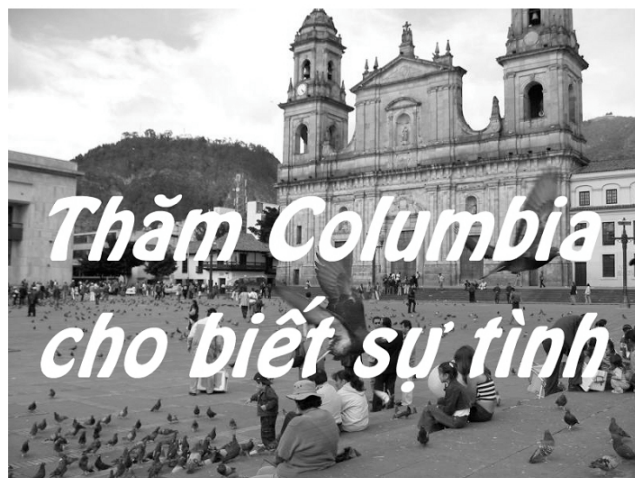
Khu phố cổ được bao bọc

bởi thành lũy kiên cố, chỉ chít những nhà thờ, tu viện, dinh thự; nhà cửa kiến trúc theo kiểu Tây Ban Nha vào thế kỷ thứ 16 với balcon chìa ra, đường sá quanh co, chật hẹp. Cơ quan UNESCO đã xếp hạng Old Town vào những di tích lịch sử thế giới cần được bảo tồn.

Tôi yêu cảnh vật của thành phố này vì chỗ nào cũng có cây xi, cây bàng lá đỏ nằm kề bên nhau, rất gần với hình ảnh quê hương tôi. Du khách dù khó tính đến đâu cũng phải thừa nhận rằng phụ nữ Columbia dịu dàng, thân hình thon gọn, không sồ sề, nở rộ như phụ nữ tại một số nước.

Trong những ngày lưu lại Cartagena, tôi đã tham dự hầu hết các tua như city tour, đảo Baru', chuỗi đảo Mãn côì Rosaria v. v. và đã đi hết các lộ trình xe bus công cộng để tham quan vùng ngoại ô Cartagena là nơi đông dân nghèo cư ngụ.

Xe bus cũ kỹ, ồn ào vì vận nhạc to, không lờ lẹt như xe jeepney của Phi Luật Tân. Giá vé đồng hạng 700P (c), bất kể xa gần.

Tài xế thu và thối tiền, không bán vé, ngừng xe bất cứ chỗ nào có khách chờ.

Trước khi đi, Trúc dặn: Bên này ít người nói được tiếng Anh. Tôi bèn học sẵn một số từ tiếng Sî (Spanish) thông dụng như: Si = có, No = không, Gracia = cảm ơn, Buenas = chào, Cuentoes = bao nhiêu tiền, Cuentos lejos = bao nhiêu xa v. v.

Rồi một hôm trời nắng đẹp, tôi trực chỉ phía bắc bằng xe bus. Thấy không còn hành khách nào trên xe, lơ xe bảo tôi xuống. Với số vốn Sî ngữ, cộng thêm body language, tôi không tài nào diễn tả cho lơ xe hiểu ý định của tôi là muốn đi tới bến (terminal bus), rồi quay về điểm khởi hành Centro. Sau một hồi múa may, bác tài hiểu ý, thả tôi ở bến. Tôi sang xe bus khác và trở về Centro.

Trong 3 tuần đi đây đi đó, tôi ghi nhận một số sự kiện sau đây:

-Luật lệ lưu thông: Tại Cartagena cũng như Bogota, tài xế lách lách, đôi khi vượt đèn đỏ, không tôn trọng vạch băng qua đường dành cho người đi bộ. Ông Horacio Del Castillo, một kỹ nghệ gia người Columbia mà tôi mới quen qua sự giới thiệu của Trúc, cho biết lái xe ở đây không buồn ngủ như ở Mỹ, vì tài xế lúc nào cũng phải đề cao cảnh giác, ngó ngang ngó dọc; nhờ vậy mà bớt tai nạn. Đường có thể thay đổi một chiều thành hai chiều trong ngày hoặc những ngày trong tuần, cả là một vãn nạn cho những người lái xe xa lạ.

-Người bán nhiều hơn người mua: Bãi biển, cửa ra vào khách sạn, hè phố tràn ngập người bán dạo. Họ bán đủ mọi thứ hàng như chuối chiên, xoài, vài chai nước ngọt, kính mát, giày dép, cho đến lon tôm, cua luộc với nước chấm Tabasco v. v. Họ làm đủ mọi thứ nghề, từ cò ghê, cò lều, cò tiệm ăn, đấm bóp, bới tóc, sơn móng tay, đo huyết áp, chụp hình, đàn ca, sóc bầu cua cá cộp bằng tiền mặt v. v. Quầy rầy nhất là người bán rong mời chào dai như đĩa, hết tốp này lại tới tốp khác, mặc dầu chúng tôi đã lắc đầu "No, gracia" nhiều lần. Thiết tưởng các tay anh chị đứng bến, đứng bãi trong nước cần được gửi sang đây tu nghiệp, để học thêm nhiều nghề mới.

Mánh mung hơn cả là bọn cò đá. Biết đôi chút tiếng Anh, chúng bu quanh du khách nước ngoài, dắt mỗi tới các tiệm lam ngọc (emerald) để ăn hoa hồng (d). Tại Old Town, chúng tôi dự định thăm tu viện San Pedro Claver do dòng Jesuit lập vào thế kỷ 17. Vé vào cửa là 5000P, chi thêm 2000 P cho hướng dẫn viên nói tiếng Anh, chực sẵn ngoài cửa. Thấy chúng tôi do dự, một gã ăn mặc bánh bao, đeo thẻ bài đề nghị chúng tôi sang bên kia đường xem viện bảo tàng free, đi vòng vo một hồi, rồi cuối cùng anh đưa chúng tôi tới tiệm lam ngọc!

Vì ham đôi tiền với hồi suất cao, một số du khách bị những tay đôi tiền rong lườm gạt. Trước mắt khách, họ đếm đủ 1 xấp gồm 10 tờ giấy 50,000 P, nhanh như tráo bài ba lá họ rút ra 1 tờ lúc nào không hay! Nếu khách yêu cầu đếm lại, họ Sorry và trò bịp cũ cứ vậy mà tái diễn.

Thêm vào đó, số hành khách, những người không nhà đã làm giảm đi vẻ thanh tao của một thành phố du lịch.

-An ninh: Vì thiếu an ninh, nhà nước khuyến cáo du khách không nên đi ra ngoài ô về đêm, như khu Getsemani, kế bên Old Town. Công tư sở, siêu thị, nơi nào cũng có bảo vệ gác, riêng tại những khách sạn lớn như Hilton, cảnh sát gác vòng trong, quân đội gác vòng ngoài. Ý là du khách Asian, chúng tôi cứ tỉnh bơ tham quan từ khách sạn này sang khách sạn khác, nhất là Hotel De Caribe, cạnh nhà Trúc, tối nào cũng có nhạc sống, cuối tuần có trình diễn văn nghệ. Nếu bảo vệ hỏi, tôi trả lời bằng tiếng Anh, họ không hiểu, thế là cứ lừng lững tiền vô!

Khi tôi ngỡ ý muốn đi Bogota bằng đường bộ, ông Castillo khuyên tôi không nên, vì phải mất 20 giờ xe, mà còn có thể bị phiến quân chặn đường bắt cóc hoặc đòi tiền mãi lộ.

Bạo động, ăn cắp, ăn cướp có võ trang, hiệp dâm là những chuyện thường xảy ra tại Bogota.

-Kinh tế: Columbia có nhiều tài nguyên thiên nhiên như dầu hỏa, than đá, kền, lam ngọc (50% sản lượng thế giới), xuất cảng được phẩm, nông phẩm như chuối, đường,

cà phê (đứng thứ nhì sau Ba Tây), bạch phiến trị giá 6 tỷ MK hàng năm (80% thị trường thế giới), trong khi đó người thừa (45 triệu chỉ hơn phân nửa dân số VN), đất rộng (400,000 sqm rộng hơn 3 lần diện tích VN). Thế nhưng, quốc gia này lại nợ như chúa chõm. Theo thống kê 2002, tiền nợ nước ngoài: 39 tỷ MK, tỷ lệ thất nghiệp: 19% (trên thực tế, tỷ lệ trên còn cao hơn nhiều), tổng lợi tức mỗi đầu người (per capita GDP) là 6200 MK, trong khi đó của Hoa Kỳ là 33,900.

Khi trò chuyện với những người bán rong trên bãi biển, họ cho biết mỗi ngày chỉ kiếm khoảng 5000 P, chật vật lắm mới có thể nuôi sống cả gia đình! Càng đi xa thành thị, tôi càng thấy sự giàu nghèo quá cách biệt. Tại làng đánh cá Boquilla, chỉ cách Cartagena 10 km, dân chúng sống chen chúc trong những căn nhà tồi tàn lợp bằng fibrociment, tường bằng gạch đúc sơ sài, xây dựng trên bãi rác.

Những sự kiện vừa trình bày đã nói lên một phần nào tình hình bất ổn của xứ sở này về cả ba mặt kinh tế, chính trị và xã hội. Theo thiện ý tôi, những nguyên nhân sau đây đã góp phần vào tình trạng bất ổn nói trên:

-Chủng tộc: Columbia có 20% dân da trắng gốc Sĩ, (tại các nước Bắc Mỹ, dân da trắng chiếm đại đa số), còn lại là dân da đen gốc nô lệ, người bản xứ gốc da đỏ và những dân lai 3 dòng máu nói trên. Dân da trắng thường là chủ các công nghệ, doanh nghiệp, đồn điền, còn dân da màu phần đông đi làm công cho giới chủ, hoặc làm những nghề tự do như lái taxi, đánh cá, trồng trọt với lợi tức thấp. Khoảng 60% dân da màu thất học, một số trẻ em không tới trường, sinh sống bằng nghề ăn xin hoặc bới rác.

-Phiến quân và phản phiến (guerillas and paramilitaries): Năm 1819, dưới sự lãnh đạo của Simon Bolivar, Columbia đã dành độc

lập từ tay người Tây Ban Nha. Kế tiếp là nội chiến La violencia giữa 2 phe Tự Do và Bảo Thủ bùng nổ vào năm 1948 khiến 300,000 người chết. Phong trào phiến quân bắt nguồn từ đây. Chính phủ đã cố gắng thương thuyết nhiều lần nhưng thất bại. Trong số thập nhị sứ quân, nay chỉ còn lại 2 nhóm FARC thân Cộng với 18,000 tay súng, và ELN thân Cuba với 5000 tay súng. Bị mất cả 2 nguồn tài trợ, họ hoạt động kinh tài bằng cách bắt cóc, khủng bố, buôn thuốc phiện. v. v. Chúng chiếm cứ những vùng rộng lớn (khoảng 40% nông thôn), ít dân, đường sá đi lại khó khăn.

Vì không đủ khả năng kiểm soát những vùng do phiến quân chiếm đóng, chính phủ đã làm nơ để nhóm phản phiến chống lại phiến quân. Nhóm này với 12,000 tay súng gây ra những vụ thảm sát thường dân mà chúng tình nghi là bao che phiến quân.

Trong phòng khách sang trọng có cola (một thứ nước ngọt địa phương) và bánh ngọt, tại trang trại Balcon của ông Castillo, ở Turbacco, tôi đặt vấn đề:

-Liệu chính phủ có khả năng dẹp phiến quân không?

Một công trường ở thủ đô Bogota

-Không, vì chính phủ không đủ lực lượng hành quân trong những vùng đồi núi hiểm trở. Ông khẳng định như vậy.

-Băng đảng nha phiến (drug cartels): Điển hình là tổ chức The Medellin cartel, lãnh đạo bởi tên trùm Pablo Escobar với tài sản kèch xù 2 tỷ MK. Năm 1982, hắn được bầu vào Thượng Viện, đã bỏ tiền ra xây dựng khu nhà mới cho 200 hộ nghèo tại Medellin. Kể từ năm 1983, chính phủ quyết tâm bài trừ ma túy; để khỏi bị truy tố, các tên trùm đề nghị giúp chính phủ ngân khoản 13 tỷ MK để trả hết nợ nước ngoài, dĩ nhiên là nhà nước từ chối.

Sau nhiều cuộc thương thuyết không thành, bọn chúng giờ trò khùng bỏ như nổ bom tại ngân hàng, trên máy bay Avianca hồi tháng 11/89 giết hại 107 hành khách v. v. Tháng 12/93, Escobar bị giết, vào năm 1995 hầu hết các tên trùm bị đưa ra tòa, nhưng tàn dư của chúng gia nhập vào những nhóm phiến quân và phản phiến. Kỹ nghệ buôn lậu nha phiến không vì thế mà giảm sút. Ngoài ra, phải kể đến một nguyên nhân phụ, đó là nhiệm kỳ của tổng thống.

-Nhiệm kỳ của Tổng Thống: Khi ông Alvaro Uribe, 50 tuổi, ứng cử viên độc lập được bầu làm Tổng Thống năm 2002, tôi nghĩ rằng ông có thể thống nhất giang sơn về một mối vì những thành tích chính trị lẫy lừng của ông. Xuất thân là một luật gia, tốt nghiệp hậu đại học tại Harvard, Hoa Kỳ, ông đã từng làm thị trưởng tại Medellin, rồi thống đốc tại Antioquino. Cha ông bị phiến quân giết năm 1983, bản thân ông bị ám sát hụt 15 lần!

Cùng tản bộ trên bãi cỏ xanh, bên cạnh bụi trúc vàng dày đặc, tôi hỏi thẳng ông Castillo:

-Hai năm qua, Tổng Thống Uribe đã đạt được những thành tích gì đáng kể?

-Không có gì đáng nói.

-Vậy chỉ còn 2 năm chót, liệu Tổng thống có dẹp tan phiến quân như đã hứa.

-Chắc chắn là không!

Theo hiến pháp Columbia, tổng thống cũng như nghị sĩ, dân biểu, chỉ có một nhiệm kỳ duy nhất 4 năm, không có quyền tái ứng cử. Như vậy rất khó cho một tổng thống hoàn tất chương trình hành động của mình trong một nhiệm kỳ! Tôi mong rằng một ngày kia, hiến pháp sẽ được tu chỉnh.

Điểm sau cùng mà tôi muốn ghi nhận là Columbia có nhiều cái giống Việt Nam như cây bàng lá đỏ; công tư sở đóng cửa nghỉ trưa từ 12-2 giờ; món ăn thông dụng là cá rán, rau sống, cơm nấu nước dừa (có lẽ nước dừa được thăng kỹ, nên cơm trắng trở thành nâu); chú trọng đời sống gia đình v. v. Qua các cuộc tiếp xúc với giới bình dân cũng như trường giả, tôi thấy người Columbia hiếu khách. Chúng tôi được nhiều phụ huynh học sinh mời tới nhà, phải chăng họ thấm nhuần câu muốn con hay chữ, thì yêu không những thầy cô mà còn yêu cả ba má của thầy cô.

* *

Ngày 5/11/04 chúng tôi trở về San Jose trong sự luyến tiếc, vì còn nhiều thắng cảnh chưa đi thăm như miệng núi lửa Totumo, công viên quốc gia Tayrona v. v.; chưa được ngủ võng tập thể có mùng dưới chòi lá do chủ nhân người Pháp Gilbert cho mượn với giá rất ư là bình dân, 4 MK một đêm, trên bãi biển Trắng (Plaza de Blanca), bãi biển đẹp nhất trong vùng; không được coi Miss Columbia, cuộc thi hoa hậu được tổ chức vào ngày 11/11 hàng năm tại Cartagena.

Khi phi cơ bay ngang không phận Cuba, mây chiều lạng lẽ đổi màu, từ trắng sang vàng rồi đỏ, những hải đảo dần dần hiện ra rõ nét. Thiết tưởng chế độ độc tài hay sứ quân nào cũng làm cho người dân lầm than, điều đúng. Tôi cầu mong Columbia sớm có một trong hai điều: nẩy sinh một vị anh hùng cỡ Đinh Bộ Lĩnh, dẹp tan 12 sứ quân và thống nhất giang sơn về một mối hoặc những lãnh chúa đương thời biết từ bỏ danh vọng, quyền lực mà quay về với chính nghĩa quốc gia.